

بررسی عوامل مؤثر بر گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی در بین دانشجویان پسر دانشکده علوم انسانی دانشگاه  
آزاد اسلامی واحد کرمان در نیم سال ۹۴

کمال جوانمرد<sup>۱</sup>

تاریخ پذیرش: 94/02/18

تاریخ تصویب: 94/05/30

### چکیده

آنچه در پی می آید، پژوهشی علمی به منظور شناخت عوامل جامعه شناختی مؤثر بر گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی به ویژه کراک، شیشه و اکستازی در بین دانشجویان پسر دانشکده علوم انسانی دانشگاه آزاد اسلامی کرمان با هدف کنترل و پیشگیری از این معضل اجتماعی با استفاده از چارچوب نظری مستخرج از نظریه های "بوردیو"، "هیرشی"، "مرتون" و "ساترلند" است. روش تحقیق این مطالعه "پیمایش" و ابزار اندازه گیری اطلاعات از طریق "پرسشنامه" می باشد که در بین ۳۶۸ نفر دانشجو به عنوان نمونه با استفاده از روش نمونه گیری طبق توزیع و تکمیل شده و داده ها در جداول و نمودارها مدون و به وسیله ضریب همبستگی "اسپیرمن" رابطه بین متغیرها سنجیده و فرضیه ها نیز با رگرسیون چند متغیره گام به گام پردازش و آزمون شده است. یافته های تحقیق نشانگر آن است که بین گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی به عنوان متغیر وابسته و اختلاف خانوادگی، باورها و اعتقادات دینی، ارتباطات و معاشرت، سیاست ها و برنامه های کلان و ناکامی به عنوان متغیرهای مستقل رابطه معنا داری وجود دارد.

**واژگان کلیدی:** مواد مخدر صنعتی، دانشگاه آزاد اسلامی کرمان، سرمایه اجتماعی و فرهنگی، تضاد خانوادگی، اعتقادات دینی

---

۱- استادیار جامعه شناسی دانشگاه آزاد اسلامی بردسیر javanmardkamal@yahoo.com

## مقدمه و بیان مسأله

گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی، یکی از دغدغه‌ها و آسیب‌های جامعه معاصر است، به طوری که به استناد آمارها و گزارش‌های سازمان بهداشت جهانی، الگوی مصرف مواد مخدر در میان جوانان از سنتی به صنعتی در حال تغییر است. گرایش به مصرف مواد مخدر و اعتیاد به آن ضمن ایجاد معضلات فردی، اجتماعی و فرهنگی، آنچنان گسترده و مخاطره‌آمیز شده که آن را می‌توان از مهمترین مسائل اجتماعی اکنون کشور قلمداد نمود. اعتیاد به مواد مخدر، بلایی است که موجب تحلیل قوای فکری و جسمی و عامل بسیاری از جرایم و بزهکاری‌های اجتماعی گردیده است. ایران نیز به علت ویژگی‌های خاص انسانی و جغرافیایی در گرداب اعتیاد به مواد مخدر به ویژه مواد مخدر صنعتی گرفتار شده است. اگرچه در مورد تعداد معتادان کشور امار دقیقی در دست نمی‌باشد اما به صورت غیر رسمی، تعداد معتادان را بیش از دو میلیون نفر اعلام کرده‌اند.

در این میان، اعتیاد برای هر جامعه‌ی انسانی توأم با خساراتی است که جنبه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و انسان را در بر می‌گیرد. در بسیاری از کشورها سن آسیب‌پذیری برای شروع اعتیاد بین ۲۰ الی ۳۵ سال بیان گردیده است به طوری که هر کشوری بطور جدی در بخش بهداشت و سلامت جوانان تأکید دارد. ایران نیز به دلیل جوان بودن جمعیت، مشکلات عمده‌ای در زمینه اعتیاد به ویژه در بین جوانان دارد. البته گسترش مصرف مواد مخدر در بین دانشجویان نیاز به مطالعه بیشتری دارد، اما بررسی‌ها، آمار و گزارش‌های نگران‌کننده‌ای را برای گسترش گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی در بین دانشجویان کشور بیان کرده که متعاقب آن عوارض نامطلوب اجتماعی، مشکلات رفتاری و روانپزشکی، خطر بیماری‌های جسمانی مانند ایدز، هپاتیت در اثر سوء مصرف این مواد افزایش یافته است. در هر حال، از آنجایی که عوامل ایجادکننده اعتیاد متعدد می‌باشد شناسایی کامل این عوامل در هر منطقه به مؤثر بودن فعالیت‌های پیشگیری کمک خواهد کرد. از طرفی شناسایی به موقع جمعیت‌های در معرض خطر و سوء مصرف‌کنندگان مواد به منظور تدوین برنامه‌های پیشگیری و درمان اهمیت بسزایی دارد که برای شناخت این پدیده چند بعدی و پیچیده، شناسایی جنبه‌های مختلف آن ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است و برای این امر ارزیابی واقع‌گرایانه از گستردگی، میزان و ویژگی‌های اجتماعی معتادان تنوع محلی و منطقه‌ای مصرف مواد مخدر، الگوهای مصرف و شناخت عوامل و زمینه‌های اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و روانی افزایش تقاضا برای مصرف جهت طراحی و اجرای برنامه‌های پیشگیری و کنترل آن ضروری است. بر این اساس کانون توجه این

بررسی عوامل مؤثر بر گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی در بین دانشجویان پسر دانشکده علوم انسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمان در نیم سال اول ۹۴

پژوهش، شناسایی مهمترین عوامل مؤثر بر گرایش دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی کرمان به مواد مخدر صنعتی می باشد.

یکی از مهم‌ترین دغدغه‌هایی که جامعه معاصر و همچنین اندیشه صاحب نظران و حتی افکار عمومی را به خود مشغول نموده، مسأله ی اعتیاد به مواد مخدر به ویژه نوع صنعتی آن می‌باشد. این پدیده در کشور ایران به ویژه در کرمان به شکل یک موضوع اجتماعی مشکلات زیادی را برای جامعه به ویژه دانشجویان و قشر تحصیل کرده به وجود آورده، به طوری که در حال حاضر شمار مصرف کنندگان مواد مخدر و معتادان نگران کننده است. این پدیده و آسیب اجتماعی آنچنان گسترده شده که آن را در زمره مهم‌ترین مسائل اجتماعی اکنون کشور قلمداد می‌کنند و علت اصلی بسیاری از نا ملایقات و جرایم را نیز به این پدیده مرتبط می دانند. امروزه مصرف مواد مخدر ابعاد جدیدی پیدا کرده به طوری که گرایش به مصرف این مواد مخدر صنعتی یک موضوع مهم کلیدی شده است و اعتیاد مخصوص یک طبقه یا گروه خاصی نیست، در میان طبقه مرفه و غیر مرفه، بین افراد با سواد و بی سواد، بین مجردین و متأهلین و در میان دانشجویان وجود دارد .

برای شناخت این پدیده چند بعدی، شناخت جنبه‌های مختلف آن ضرورتی اجتناب ناپذیر است و برای این امر ارزیابی واقع گرایانه از ویژگی های اجتماعی معتادان، تنوع محلی و منطقه ای مصرف مواد مخدر، الگوهای مصرف و شناخت عوامل و زمینه‌های مختلف جهت طراحی و اجرای برنامه‌های مهار و کاستن از دامنه خطر آفرین آن ضروری است. به نظر صاحب نظران "در راه ریشه کن کردن استعمال مواد مخدر، که در اعماق جامعه ریشه دوانده تا وقتی که به ریشه‌ها و علل اصلی آن مانند تنهایی، بیکاری و سایر مسائل عاطفی و اقتصادی پرداخته نشود، حاصلی به بار نخواهد آورد" (بوردیو؛ ۱۳۷۶: ۳۶)

بنابراین، یکی از مهم‌ترین معضلات اجتماعی جامعه امروزی، مسأله اعتیاد به مواد مخدر صنعتی و نفوذ روزافزون آن در میان نسل جوان به ویژه دانشجویان می باشد. به زعم عده ای از اصحاب علوم اجتماعی مصرف مواد مخدر صنعتی در جامعه رو به پیشرفت است به طوری که براساس آمارها و گزارش‌های نهادهای سازمان‌های جهانی همچون سازمان بهداشت جهانی و اینترپل، به موازات پیشرفت جوامع، نیازها، گرایش‌ها و الگوهای رفتاری جوانان نیز دچار تغییر و دگرگونی شده و الگوی مصرف مواد مخدر در میان جوانان در همه جهان از جمله کشور ایران به سرعت از سنتی به صنعتی در حال تغییر است به گونه ای که نماینده دفتر مقابله با مواد مخدر و جرم سازمان ملل متحد در ایران نیز درباره گسترش مواد مخدر صنعتی در ایران هشدار داده است (آقا بخشی و همکاران، ۱۳۸۸: ۷۳).

بر این اساس جمعیت ایران یک جمعیت جوان با ساختار سنی جوان بوده است که این پدیده علاوه بر اینکه یک فرصت تلقی می‌شود، می‌تواند تهدید نیز به شمار می‌آید. زیرا با افزایش جمعیت جوان میزان آسیب پذیری کشور به لحاظ سوء مصرف مواد مخدر صنعتی مضاعف می‌شود، به طوری که بر اساس

گزارش های موجود، در حال حاضر کراک که یک ماده مخدر صنعتی است در میان معتادان ایرانی بسیار شایع شده است و به سومین ماده مصرفی پس از حشیش و تریاک تبدیل گردیده و بیش از ۹۰ درصد مصرف کنندگان آن جوانان زیر ۳۰ سال هستند. همچنین حسین دژاکام مسئول مرکز درمان اعتیاد کنگره ۶۰، شمار زیادی از مراجعان به این مرکز را جوانان معتاد به شیشه و اکستازی دانسته است (همان منبع: ۴). در هر حال پژوهش مزبور به دنبال بررسی علل مؤثر بر گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی (اکستازی، شیشه، کراک) در بین دانشجویان پسر مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد دانشکده علوم انسانی دانشگاه آزاد اسلامی کرمان بوده است و در پی کشف رابطه معناداری بین گرایش به مصرف مواد مخدر و سایر پدیده های اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و روانی و ارائه راهکار جهت کنترل و پیشگیری از این پدیده می باشد.

#### اهداف تحقیق

- هدف کلی این تحقیق، شناخت و تبیین جامعه شناختی علل مؤثر بر گرایش دانشجویان مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد دانشکده علوم انسانی دانشگاه آزاد اسلامی کرمان به مصرف مواد مخدر صنعتی به ویژه کراک، شیشه و اکستازی در نیمسال اول سال ۹۴ و ارائه راهکار ها جهت کنترل و پیشگیری از این مسأله و آسیب اجتماعی است و اهداف ویژه آن نیز عبارت اند از:
- بررسی رابطه بین اختلافات و کشمکش والدین و گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی در بین دانشجویان.
  - بررسی رابطه بین داشتن دوستان ناباب و معتاد و گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی در بین دانشجویان.
  - بررسی رابطه بین در دسترس بودن مواد مخدر و گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی در بین دانشجویان.
  - بررسی رابطه بین اعتقادات و باورهای مذهبی و گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی در بین دانشجویان.
  - بررسی رابطه بین ناکامی و گرایش به مواد مخدر صنعتی در بین دانشجویان.

### چارچوب نظری تحقیق

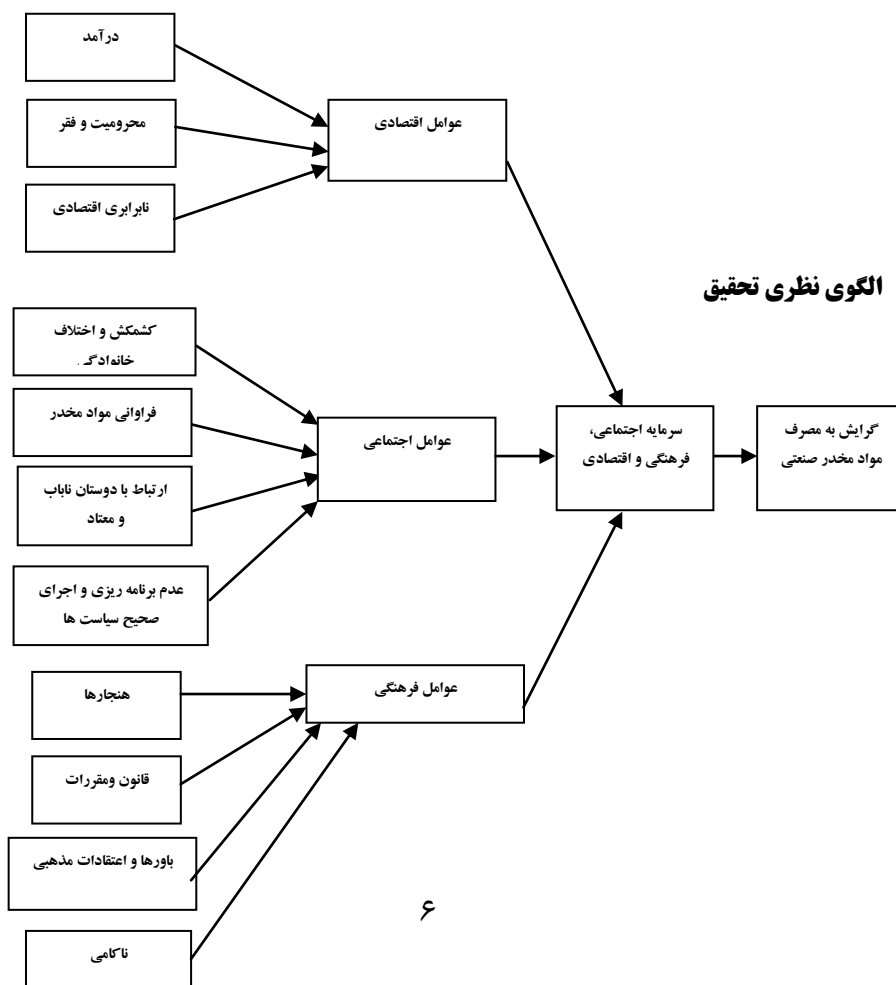
در مطالعاتی که امروزه بر روی علل بزهکاری جوانان پرداخته شده، عوامل جامعه شناختی جایگاه ویژه ای داشته، به طور مثال نظریه فشار اجتماعی معتقد است جوانان به هنگامی که نتوانند از مجاری مشروع آنچه را که می‌خواهند به دست آورند، به بزهکاری روی می‌آورند. آن‌ها احساس ناکامی کرده و نسبت به کسانی که در اطرافشان هستند؛ خشونت خواهند داشت (محسنی، ۱۳۸۶: ۱۱۴). عمده‌ترین تبیین بر پایه نظریه فشار در مورد بزهکاری این است که اگر جوانان قادر نباشند که نیازهای خود را از طریق کانال‌های به لحاظ اجتماعی پذیرفته شده رفع کنند، ممکن است که برای ارضای آن از طریق مجاری بزهکاری عمل نمایند (همان منبع). از سوی دیگر، جامعه شناسان بر این باورند که تأثیرات فشارهای اجتماعی و فقدان کنترل اجتماعی بر بزهکاری جوانان می‌تواند از طریق مشارکت در انواع فعالیت‌های فراغتی و سرگرمی متعارف صورت گیرد. درگیر شدن در فعالیت‌های فراغتی سازمان یافته، پیوند با ارزش‌ها و هنجارهای متعارفی که برای کاهش تأثیرات منفی فشارهای اجتماعی به کار می‌روند را تسهیل می‌کند و کنترل اجتماعی مثبت را ارتقاء می‌بخشد. برعکس زمان زیادی که در فعالیت‌های سازمان نیافته و بدون نظارتی صرف می‌شود، به آشنا شدن با فرصت‌هایی می‌انجامد که در آن‌ها نوجوانان با ارزش‌ها و هنجارهای ضد اجتماعی پیوند می‌خورند، این امر می‌تواند متعاقباً به بزهکاری بینجامد (لیتری، ۱۳۹۳: ۱۱۹). البته عده دیگری از اصحاب علوم اجتماعی مثل دورکیم و مرتون بحث احساس بی‌هنجاری و آنومی را مطرح می‌کنند.

به اعتقاد آنها این احساس که هنجارهای موجود در جامعه از الزام آوری کافی برخوردار نیستند و نظم هنجاری معتبری در جامعه وجود ندارد، احتمال ارتکاب کجروی را افزایش می‌دهد. به اعتقاد ایشان احتمال کجروی در بین کسانی که امیدوار به دسترسی به اهداف مشروع فرهنگی جامعه هستند، کمتر است (توسلی، ۱۳۸۵: ۷۴). از سوی دیگر، "ساترلند" در نظریه پیوند افتراقی معتقد است، کسانی که در محیط پیرامون رفتارهای کجروانه بیشتری سرو کار دارند و پیوند آنان با افراد کجرو بیشتر است، احتمال کجروی بیشتری دارند. به اعتقاد وی داشتن ارتباط اجتماعی بیشتر با فرهنگ عادی و غیر کجرو و همین‌طور پیوندهای اجتماعی محکم‌تر با افراد عادی باعث کاهش کجروی در افراد می‌شود، همچنین پایبندی بیشتر به اهداف فرهنگی و وسایل نهادی شده رسیدن به آن‌ها عدم تعادل بین اهداف و وسایل را کاهش می‌دهد و این‌ها باعث کاهش احتمال کجروی می‌شود (ممتاز، ۱۳۹۱: ۷۹). البته دینداری از جمله عواملی است که کارکردهای مذکور را دارد.

در هر حال مشکلات اقتصادی، عدم اطمینان به آینده، بیکاری، نابرابری اقتصادی و شکاف عمیق بین ثروت طبقه‌ها و اقشار مختلف در جامعه و همچنین در مقابل فقر و محرومیت، منزلت ثروت و ارائه تصویر آرزوها از یک سو می‌تواند عاملی برای کسب ثروت از راه‌های غیر مجاز و غیر مشروع مانند

تجارت و قاچاق مواد مخدر می‌شود و از سوی دیگر کسانی که نتوانسته‌اند از راه‌های مشروع و غیر مشروع کسب ثروت و منزلت کنند، اکثراً به یاس و سرخوردگی دچار شده و پتانسیل زیادی برای گرایش به مصرف مواد مخدر پیدا می‌کنند. (ناظم زاده، ۱۳۸۳: ۳)

برخی دیگر معتقدند، ارتباط و دوستی با همسالان مبتلا به سوء مصرف مواد عامل موثری برای ابتلای نوجوانان به اعتیاد است. گروه "همسالان" به خصوص در شروع مصرف سیگار و حشیش بسیار مؤثر هستند. نوجوانان به تعلق به یک گروه نیازمندند و اغلب پیوستن به گروه‌هایی که مواد مصرف می‌کنند بسیار آسان است (آقابخشی، ۱۳۸۸: ۱۲۴). هرچند که به اعتقاد صاحب نظران، جامعه پذیری و نقش جامعه، ساختارها، نهادها، ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی در گرایش افراد به اعتیاد باید مورد توجه قرار گیرد. از جمله می‌توان به مسئله "اختلال هنجاری" پرداخت که به علت این که بعد هنجاری ساختار اجتماعی در جامعه بسیار با اهمیت است ایجاد این اختلال می‌تواند حس همبستگی در جامعه را مختل کرده و فرد را دچار انومی و انحرافات نماید. به اعتقاد "دورکیم" انومی یک نوع نابهنجاری اجتماعی است که همبستگی معناداری میان رفتار انحرافی و عواملی چون سن، جنس، تراکم جمعیت و مذهب دارد (ریتزر، ۱۳۹۲: ۲۱۱). هرچند که از نظر "بورديو" در نظریه سبک زندگی، عوامل دیگری چون سرمایه اجتماعی، فرهنگی، و اقتصادی از دلایل انحراف و بزهکاری هم می‌باشد.



بررسی عوامل مؤثر بر گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی در بین دانشجویان پسر دانشکده علوم انسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمان در نیم سال اول ۹۴

### سؤال های تحقیق

- ۱- آیا بین تضاد و کشمکش والدین و گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی در بین دانشجویان رابطه وجود دارد؟
- ۲- آیا بین داشتن دوستان ناباب و معتاد و گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی رابطه وجود دارد؟
- ۳- آیا بین فراوانی و در دسترس بودن مواد مخدر و گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی رابطه وجود دارد؟
- ۴- آیا بین اعتقادات مذهبی افراد و گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی رابطه وجود دارد؟
- ۵- آیا بین عدم برنامه ریزی و اجرای صحیح سیاست‌ها و گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی رابطه وجود دارد؟
- ۶- آیا بین ناکامی افراد و گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی رابطه وجود دارد؟

### فرضیه های تحقیق

#### الف) فرضیه های کلان:

۱. به نظر می رسد بین عوامل اقتصادی و گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی رابطه وجود دارد.
۲. به نظر می رسد بین عوامل اجتماعی و گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی رابطه وجود دارد
۳. به نظر می رسد بین عوامل فرهنگی و گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی رابطه وجود دارد

#### ب) فرضیه های خرد

- ۱- به نظر می رسد بین اختلافات و کشمکش بین والدین و گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی در بین دانشجویان رابطه وجود دارد.
- ۲- به نظر می رسد بین داشتن دوستان ناباب و معتاد و گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی در بین دانشجویان رابطه وجود دارد.
- ۳- به نظر می رسد بین فراوانی و در دسترس بودن مواد مخدر و گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی در بین دانشجویان رابطه وجود دارد.
- ۴- به نظر می رسد بین باورها و اعتقادات مذهبی و گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی در بین دانشجویان رابطه وجود دارد.

- ۵- به نظر می‌رسد بین ناکامی و گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی در بین دانشجویان رابطه وجود دارد.
- ۶- به نظر می‌رسد بین عدم اطمینان به آینده و گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی در بین دانشجویان رابطه وجود دارد.
- ۷- به نظر می‌رسد بین بیکاری و گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی در بین دانشجویان رابطه وجود دارد.
- ۸- به نظر می‌رسد بین نابرابری اقتصادی و گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی در بین دانشجویان رابطه وجود دارد.
- ۹- به نظر می‌رسد بین فقر و محرومیت و گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی در بین دانشجویان رابطه وجود دارد.
- ۱۰- به نظر می‌رسد بین طبقه اجتماعی و گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی در بین دانشجویان رابطه وجود دارد.

#### **متغیرهای تحقیق**

**متغیر وابسته:** گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی

**متغیرهای مستقل:** اختلافات و تضاد و کشمکش بین والدین، داشتن دوستان ناباب و معتاد، فراوانی و در دسترس بودن مواد مخدر، اعتقادات و باورهای مذهبی، عدم برنامه ریزی و اجرای صحیح سیاست‌های اجتماعی و اقتصادی، ناکامی، درآمد و عدم اطمینان به آینده است. ضمناً منظور از مواد مخدر صنعتی در این تحقیق آن دسته از دانشجویانی است که از قرص‌های اکستاسی، شیشه و کراک استفاده می‌کنند.

#### **طرح تحلیلی روش تحقیق**

طرح تحقیق در این پژوهش از نوع اعتباری می‌باشد و سطح طرح تحقیق از نوع ژرفانگر و سوگیری تحقیق نیز از نوع توصیف به تبیین می‌باشد. روش اصلی در این بررسی پیمایشی روش تکمیلی هم تاریخی است حجم طرح تحقیق نیز از نوع مطالعه موردی است.

با توجه به میزان ژرفایی تحقیق از نوع مطالعات ژرفانگر می‌باشد که در آن به بررسی عمق پدیده پرداخته و در آن از علل و عوامل سخن گفته می‌شود و به جنبه‌های کیفی و ارزشی و ذهنی پدیده‌ها می‌پردازد. (ساروخانی، ۱۳۸۵: ۷۰).

این نوع تحقیق از نوع کاربردی می‌باشد. تحقیق کاربردی با هدف پاسخگویی به نیازهای مطرح شده در جامعه در شناسایی و توصیف پدیده‌ها به منظور حل مشکلات عینی و فوری صورت می‌گیرد (طالب، ۱۳۸۰: ۱۱).



بررسی عوامل مؤثر بر گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی در بین دانشجویان پسر دانشکده علوم انسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمان در نیم سال اول ۹۴

روش اصلی این تحقیق مبتنی بر پیمایش است، زیرا تحقیق پیمایشی روشی است مبتنی بر طرح فرضیات و فرآیند تبدیل مفاهیم فرضیه‌ها از طریق تعریف عملیاتی آن‌ها و تبدیل آن‌ها به صورت پرسش‌های عینی و مشهود و سپس گردآوری و پردازش اطلاعات می‌باشد (بیکر، ۱۳۷۷: ۱۹۶). البته اصحاب علوم اجتماعی معتقدند در راستای تکمیل روش اصلی باید از روش تکمیلی که در این پژوهش روش تاریخی می‌باشد، بهره گرفت. روش تاریخی در بخش مربوط به مبانی نظری و چهارچوب تئوریک به منظور تبیین بهتر موضوع و پردازش آن جهت آماده ساختن یک طرح زمینه‌ای مناسب برای روش اصلی پیمایش مورد استفاده قرار گرفته است. (نادری و سیف‌نراقی، ۱۳۸۵: ۶۰).

### طرح تحلیلی تکنیک تحقیق

پرسشنامه به عنوان یکی از تکنیک‌های پیمایشی ابزار گردآوری اطلاعات در این مطالعه می‌باشد. البته جهت تکمیل ابزار پرسشنامه از تکنیک کتابخانه‌ای نیز در بخش مربوط به مبانی نظری و چهارچوب تئوریک به منظور تبیین بهتر موضوع و پردازش آن جهت آماده ساختن یک طرح زمینه‌ای مناسب برای روش اصلی پیمایش مورد استفاده قرار گرفته است. در هر حال، برای تعیین پایایی پرسشنامه از آلفای کرونباخ بهره گرفته شده است. منظور از پایایی یا قابلیت اعتماد این است که آیا ابزار سنجش دارای ویژگی‌های تکرار پذیری است؟ یعنی در صورت تکرار عملیات تحقیق می‌توان به نتایج مشابهی رسید.

جدول ۳-۱- میزان ضریب آلفای متغیرهای پژوهش

متغیرها	ضریب آلفا
کل پرسشنامه	۰/۷۶
اختلاف و تضاد بین والدین	۰/۷۴
دوستان نایاب	۰/۸۱
دسترسی بودن مواد مخدر	۰/۷۹
اعتقادات مذهبی	۰/۷۶
عدم برنامه ریزی و اجرای صحیح سیاست‌های اجتماعی و اقتصادی	۰/۸۰
ناکامی	۰/۷۸

### پردازش اطلاعات

جهت تجزیه و تحلیل داده ها و پردازش اطلاعات از آمار توصیفی و استنباطی استفاده شده است. در بخش آمار توصیفی، جداول یک بعدی، نمودارها، شاخص‌های گرایش به مرکز (مد، میانه و میانگین) و شاخص‌های گرایش به پراکندگی (دامنه تغییرات، واریانس، انحراف استاندارد و...) نمایش داده شده و در بخش آمار استنباطی مشخص می‌کند که آیا الگوها و فرآیندهای کشف شده در نمونه، در جامعه آماری هم کاربرد دارد یا خیر (دواس، ۱۳۷۶: ۱۳۸-۱۳۷). بنابراین، آمار استنباطی راجع به ویژگی‌ها و پارامترهای مربوط به جامعه آماری تحقیق و کیفیت ارتباط بین مفاهیم و متغیرها می‌باشد. که در این مطالعه از ضریب همبستگی اسپیرمن و تحلیل رگرسیون چند متغیره به روش گام به گام استفاده شده است.

#### قلمرو تحقیق

جامعه آماری و قلمرو مکانی در این تحقیق دانشجویان پسر دانشکده علوم انسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمان در مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد به تعداد ۸۲۳۳ نفر دانشجوی می‌باشد و نظر به اینکه تعداد جمعیت جامعه آماری که کل دانشجویان پسر مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد دانشکده علوم انسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمان ۸۲۳۳ می‌باشد بر اساس جدول مورگان ۳۶۸ نفر به عنوان حجم نمونه تعیین می‌گردد. البته روش نمونه گیری مطابق به عنوان روش مناسب جهت نمونه گیری در این پژوهش انتخاب شده است.

#### یافته های تحقیق

مسأله ی اعتیاد و موادمخدر یک معضل جهانی است که همه کشورهای به نوعی درگیر با آن هستند. کشور ایران به دلیل قرار گرفتن در مثلث طلایی قاچاق مواد مخدر از زمان های دور هزینه های بسیار سنگینی برای مواجهه با این معضل پرداخته است. اما آنچه امروزه تامل بیشتری را می طلبد، تغییر گرایش از مواد مخدر سنتی به صنعتی به خصوص در میان جوانان است. بر این اساس هدف اصلی این پژوهش، شناسایی مهمترین عوامل موثر بر گرایش دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی کرمان به موادمخدر صنعتی است

این پژوهش، بر اساس نظریه های جامعه شناسی از جمله، انحرافات اجتماعی آنومی دورکیم و مرتون، نظریه پیوند افتراقی ساترلند و نظریه کنترل اجتماعی هیرشی و همچنین، سبک زندگی بوردیو رابطه متغیرهای فراوانی و در دسترس بودن مواد، داشتن دوستان ناباب، اختلاف بین والدین، اعتقادات مذهبی، ناکامی، عدم برنامه ریزی و اجرای صحیح سیاست های اجتماعی و اقتصادی بر متغیر گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی در بین نمونه ای از دانشجویان پسر مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمان بررسی شد.

یافته های توصیفی حاکی از آن است که در بین دانشجویان گرایش به مصرف مواد مخدر و قرص های روان گردان شایع بوده است. در بررسی رابطه متغیرهای مستقل با متغیرهای وابسته، مشخص شد

بررسی عوامل مؤثر بر گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی در بین دانشجویان پسر دانشکده علوم انسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمان در نیم سال اول ۹۴

که همه متغیرهای مستقل به طور جداگانه با هر دو متغیر وابسته گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی ارتباط معنی دار و قابل توجهی دارند. به این ترتیب، همه فرضیه های مطرح شده که از نظریه های انحرافات اجتماعی استنتاج شده بودند، تایید شدند. با وجود این، در بررسی مقایسه ای رابطه متغیرهای مستقل با دو متغیر وابسته نکات قابل تامل و شایسته تحلیلی ملاحظه شد. با توجه به نتایج به دست آمده ملاحظه می شود که متغیرهای نظریه آنومی (عدم برنامه ریزی و اجرای صحیح سیاست های اجتماعی و اقتصادی) که همه نظریه های مطرح شده دلالت بر تأثیر آن دارند برای تبیین گرایش به مصرف مواد مخدر در بین دانشجویان قدرت تبیین کنندگی بیشتری نسبت به متغیرهای دیگر داشته اند.

**\* فرضیه اول:** بنظر می رسد بین تضاد و کشمکش والدین و گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی رابطه وجود دارد.

با توجه به اینکه متغیرهای این فرضیه (اختلاف و تضاد والدین و گرایش به مصرف مواد مخدر) به ترتیب در سطح فاصله ای و ترتیبی اندازه گیری شده اند از ضریب همبستگی اسپیرمن<sup>۱</sup> برای بررسی این فرضیه استفاده شده است که خروجی آن در جدول زیر نشان داده شده است:

جدول شماره خروجی ضریب همبستگی اسپیرمن برای آزمون رابطه اختلافات و تضاد و کشمکش بین والدین و گرایش به مصرف

مواد مخدر صنعتی		اختلاف بین والدین	
		گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی	
اختلاف بین والدین	ضریب اسپیرمن	۱	۰/۲۳۷
	سطح معنی داری	۰	۰/۰۰۰
	تعداد	۳۶۸	۳۶۸
مصرف مواد مخدر صنعتی	ضریب اسپیرمن	۰/۲۳۷	۱
	سطح معنی داری	۰/۰۰۰	۰
	تعداد	۳۶۸	۳۶۸

همانگونه که در جدول فوق ملاحظه می شود ضریب همبستگی اسپیرمن برابر ۰/۲۳۷ و سطح معنی داری برابر ۰/۰۰۰ شده است یعنی این رابطه معنی دار می باشد. بنابراین فرضیه شماره اول مبنی بر: بنظر می رسد بین اختلافات و تضاد و کشمکش بین والدین و گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی رابطه وجود دارد، تأیید می شود.

<sup>1</sup> - spearman

**\* فرضیه دوم:** بنظر می رسد بین داشتن دوستان ناباب و معتاد و گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی رابطه وجود دارد.

با توجه به اینکه متغیرهای این فرضیه (داشتن دوستان ناباب و گرایش به مصرف مواد مخدر) به ترتیب در سطح فاصله‌ای و ترتیبی اندازه‌گیری شده‌اند از ضریب همبستگی اسپیرمن<sup>۱</sup> برای بررسی این فرضیه استفاده شده است که خروجی آن در جدول زیر نشان داده شده است:

**جدول شماره ۲ خروجی ضریب همبستگی اسپیرمن برای آزمون رابطه داشتن دوستان ناباب و گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی**

		داشتن دوستان ناباب	گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی
داشتن دوستان ناباب	ضریب اسپیرمن	۱	۰/۳۴۷
	سطح معنی‌داری	۰	۰/۰۰۰
	تعداد	۳۶۸	۳۶۸
مصرف مواد مخدر صنعتی	ضریب اسپیرمن	۰/۳۴۷	۱
	سطح معنی‌داری	۰/۰۰۰	۰
	تعداد	۳۶۸	۳۶۸

همانگونه که در جدول فوق ملاحظه می‌شود ضریب همبستگی اسپیرمن برابر ۰/۳۴۷ و سطح معنی‌داری برابر ۰/۰۰۰ شده است یعنی این رابطه معنی‌دار می باشد. بنابراین فرضیه شماره دوم مبنی بر: بنظر می رسد بین داشتن دوستان ناباب و معتاد و گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی رابطه وجود دارد، تأیید می‌شود.

**\* فرضیه سوم:** به نظر می رسد بین فراوانی و در دسترس بودن مواد مخدر و گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی رابطه وجود دارد.

با توجه به اینکه متغیرهای این فرضیه (فراوانی و در دسترس بودن مواد مخدر و گرایش به مصرف مواد مخدر) به ترتیب در سطح فاصله‌ای و ترتیبی اندازه‌گیری شده‌اند از ضریب همبستگی اسپیرمن برای بررسی این فرضیه استفاده شده است که خروجی آن در جدول زیر نشان داده شده است:

**جدول شماره ۳ خروجی ضریب همبستگی اسپیرمن برای آزمون رابطه فراوانی و در دسترس بودن مواد و گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی**

		فراوانی و در دسترس بودن مواد	گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی
فراوانی و در دسترس بودن مواد	ضریب اسپیرمن	۱	۰/۳۵۸
	سطح معنی‌داری	۰	۰/۰۰۰
	تعداد	۳۶۸	۳۶۸
مصرف مواد مخدر صنعتی	ضریب اسپیرمن	۰/۳۴۷	۱

<sup>۱</sup> - spearman

بررسی عوامل مؤثر بر گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی در بین دانشجویان پسر دانشکده علوم انسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمان در نیم سال اول ۹۴

مخدر صنعتی	سطح معنی‌داری	۰/۰۰۰	-
تعداد	۳۶۸	۳۶۸	۳۶۸

همانگونه که در جدول فوق ملاحظه می‌شود ضریب همبستگی اسپیرمن برابر ۰/۳۵۸ و سطح معنی‌داری برابر ۰/۰۰۰ شده است یعنی این رابطه معنی‌دار می‌باشد. بنابراین فرضیه شماره سوم مبنی بر: بنظر می‌رسد بین فراوانی و در دسترس بودن مواد مخدر و گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی رابطه وجود دارد، تأیید می‌شود.

**\* فرضیه چهارم:** به نظر می‌رسد بین سطح اعتقادات مذهبی و گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی رابطه وجود دارد.

با توجه به اینکه هر دو متغیر این فرضیه (اعتقادات مذهبی و در دسترس بودن مواد مخدر و گرایش به استعمال مواد مخدر) در سطح فاصله‌ای و ترتیبی اندازه‌گیری شده‌اند از ضریب همبستگی اسپیرمن<sup>۱</sup> برای بررسی این فرضیه استفاده شده است که خروجی آن در جدول زیر نشان داده شده است:

جدول شماره ۴ خروجی ضریب همبستگی پیرسون برای آزمون رابطه اعتقادات مذهبی و در دسترس بودن مواد و گرایش به استعمال مواد مخدر صنعتی

اعتقادات مذهبی		گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی	
اعتقادات مذهبی	ضریب پیرسون	۱	۰/۳۵۸
	سطح معنی‌داری	۰	۰/۰۰۰
	تعداد	۳۶۸	۳۶۸
مصرف مواد مخدر صنعتی	ضریب پیرسون	۰/۳۵۸	۱
	سطح معنی‌داری	۰/۰۰۰	۰
	تعداد	۳۶۸	۳۶۸

همانگونه که در جدول فوق ملاحظه می‌شود ضریب همبستگی اسپیرمن برابر ۰/۳۵۸ و سطح معنی‌داری برابر ۰/۰۰۰ شده است یعنی این رابطه معنی‌دار می‌باشد. بنابراین فرضیه شماره چهارم مبنی بر: بنظر می‌رسد بین سطح اعتقادات مذهبی و گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی رابطه وجود دارد.

**\* فرضیه پنجم:** به نظر می‌رسد بین عدم برنامه ریزی و اجرای صحیح سیاست‌های اجتماعی و اقتصادی و گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی رابطه وجود دارد.

با توجه به اینکه متغیرهای این فرضیه (عدم برنامه ریزی و اجرای صحیح سیاست‌های اجتماعی و اقتصادی و گرایش به مصرف مواد مخدر) به ترتیب در سطح فاصله‌ای و ترتیبی اندازه‌گیری شده‌اند از

<sup>۱</sup> - spearman

ضریب همبستگی اسپیرمن برای بررسی این فرضیه استفاده شده است که خروجی آن در جدول زیر نشان داده شده است:

**جدول شماره ۵ خروجی ضریب همبستگی اسپیرمن برای آزمون رابطه عدم برنامه ریزی و اجرای صحیح سیاست های اجتماعی و اقتصادی و گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی**

عدم برنامه ریزی و اجرای صحیح سیاست های اجتماعی و اقتصادی		گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی	
ضریب اسپیرمن	۱	ضریب اسپیرمن	۰/۳۷۷
سطح معنی داری	۰	سطح معنی داری	۰/۰۰۰
تعداد	۳۶۸	تعداد	۳۶۸
ضریب اسپیرمن	۰/۳۷۷	ضریب اسپیرمن	۱
سطح معنی داری	۰/۰۰۰	سطح معنی داری	۰
تعداد	۳۶۸	تعداد	۳۶۸

همان گونه که در جدول فوق ملاحظه می شود ضریب همبستگی اسپیرمن برابر ۰/۳۷۷ و سطح معنی داری برابر ۰/۰۰۰ شده است یعنی این رابطه معنی دار می باشد. بنابراین فرضیه شماره سوم مبنی بر: بنظر می رسد بین عدم برنامه ریزی و اجرای صحیح سیاست های اجتماعی و اقتصادی و گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی رابطه وجود دارد، تأیید می شود.

**\* فرضیه ششم:** بین ناکامی افراد و گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی رابطه وجود دارد. با توجه به اینکه متغیرهای این فرضیه (ناکامی افراد و گرایش به مصرف مواد مخدر) به ترتیب در سطح فاصله ای و ترتیبی اندازه گیری شده اند از ضریب همبستگی اسپیرمن برای بررسی این فرضیه استفاده شده است که خروجی آن در جدول زیر نشان داده شده است:

**جدول شماره ۶ خروجی ضریب همبستگی اسپیرمن برای آزمون رابطه ناکامی افراد و گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی**

ناکامی		گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی	
ضریب اسپیرمن	۱	ضریب اسپیرمن	۰/۳۰۰
سطح معنی داری	۰	سطح معنی داری	۰/۰۰۰
تعداد	۳۶۸	تعداد	۳۶۸
ضریب اسپیرمن	۰/۳۰۰	ضریب اسپیرمن	۱
سطح معنی داری	۰/۰۰۰	سطح معنی داری	۰
تعداد	۳۶۸	تعداد	۳۶۸

بررسی عوامل مؤثر بر گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی در بین دانشجویان پسر دانشکده علوم انسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمان در نیم سال اول ۹۴

همانگونه که در جدول فوق ملاحظه می‌شود ضریب همبستگی اسپیرمن برابر  $0/300$  و سطح معنی‌داری برابر  $0/000$  شده است یعنی این رابطه معنی‌دار می‌باشد. بنابراین فرضیه شماره ششم مبنی بر: بین ناکامی افراد و گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی رابطه وجود دارد، تأیید می‌شود.

### تحلیل رگرسیون چند گانه

به منظور تحلیل نقش متغیرهای مستقل تحقیق که بر متغیر وابسته گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی در بین دانشجویان نقش معنی‌داری داشتند از روش رگرسیون چندگانه به روش گام به گام استفاده شد.

همچنین نتایج نشان داد که متغیر مستقل که بر متغیر وابسته تحقیق نقش معناداری داشته‌اند، متغیر عدم برنامه‌ریزی و اجرای صحیح سیاست‌های اجتماعی و اقتصادی مهم‌ترین متغیرهای مستقل موثر بر متغیر وابسته تحقیق بوده و  $22\%$  تغییرات متغیر وابسته را تبیین می‌کنند. جهت مقایسه اثرات متغیر مستقل موجود در رگرسیون بر روی متغیر وابسته از ضرایب استاندارد شده (Beta) استفاده شد که نشان داد متغیر مستقل عدم برنامه‌ریزی و اجرای صحیح سیاست‌های اجتماعی و اقتصادی دارای بیشترین نقش می‌باشد. نتایج تحلیل رگرسیون در جدول زیرارایه شده است.

جدول ۴-۲۴ یافته‌های حاصل از تحلیل رگرسیون چندگانه به شیوه گام به گام

متغیرهای مستقل	B	SEB	Beta	t	sig
عدم برنامه‌ریزی و اجرای صحیح سیاست‌های اجتماعی و اقتصادی	0/07	0/027	0/247	2/506	0/013
عرض از مبدا	1/206	0/549		2/197	0/029
adjusted R square= 0/224					
R= 0/474					
F= 8/786					
sigF= 0/000					
R2= 0/222					

### نتایج تحقیق:

**\* فرضیه اول** به بررسی رابطه بین اختلافات و تضاد و کشمکش بین والدین و گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی پرداخته است، با توجه به ضریب همبستگی اسپیرمن برابر  $0/237$  و سطح معنی‌داری برابر  $0/000$  شده که بیانگر این است که این رابطه معنی‌دار می‌باشد. بنابراین هرچقدر اختلاف و تضاد بین والدین بیشتر باشد احتمال مصرف مواد مخدر صنعتی بالاتر می‌رود نتایج این پژوهش با یافته‌های آقا بخشی (۱۳۸۸) و مرادی (۱۳۸۴) همسو و هم جهت می‌باشد و با نظریه کنترل درونی قابل تبیین می‌باشد.

**\* فرضیه دوم** به بررسی رابطه بین داشتن دوستان ناباب و معتاد و گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی پرداخته است. با توجه به ضریب همبستگی اسپیرمن برابر  $0/347$  و سطح معنی‌داری  $0/000$  این

رابطه معنی‌دار می‌باشد. بنابراین فرضیه شماره دوم مبنی بر اینکه بین داشتن دوستان ناباب و معتاد و گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی رابطه وجود دارد، تأیید می‌شود. نتایج این پژوهش با نتایج پژوهش (آقا بخشی (۱۳۸۸)، مرادی (۱۳۸۴)، ین و همکارانش (۱۹۹۹) همسو می‌باشد. به عبارت دیگر داشتن دوستان ناباب و رفت و آمد با آنها در گرایش به سمت بزه و گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی رابطه زیادی دارد و هرچه این دوستان کمتر باشند احتمال این کجروی کمتر می‌باشد و این بر اساس نظریه پیوند افتراقی ساترلند قابل تبیین می‌باشد.

**\* فرضیه سوم** به بررسی رابطه بین فراوانی و در دسترس بودن مواد مخدر و گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی می‌پردازد. با توجه به ضریب همبستگی اسپیرمن  $0/358$  و سطح معنی‌داری  $0/000$  معنی‌دار می‌باشد. بنابراین فرضیه شماره سوم مبنی بر اینکه به نظر می‌رسد بین فراوانی و در دسترس بودن مواد مخدر و گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی رابطه وجود دارد، تأیید می‌شود. بر اساس نظریه آنومی مرتون و کنترل اجتماعی هیرشی تبیین می‌گردد.

**\* فرضیه چهارم** پژوهش که به بررسی رابطه بین سطح باورها و اعتقادات مذهبی و گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی پرداخته است. با توجه به ضریب همبستگی اسپیرمن  $0/358$  و سطح معنی‌داری  $0/000$  معنی‌دار می‌باشد. بنابراین فرضیه شماره چهارم به نظر می‌رسد بین سطح باورها و اعتقادات مذهبی و گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی رابطه وجود دارد. نتایج این پژوهش با نتایج پژوهش مرادی (۱۳۸۴)، سراج زاده (۱۳۸۵) همسو می‌باشد. یعنی هرچه باورها و اعتقادات مذهبی بیشتر باشد، کمتر احتمال مصرف مواد در بین افراد مشاهده می‌شود. بنابراین، داشتن ارتباط اجتماعی بیشتر با افراد دیندار و پیوندهای اجتماعی محکم تر با افراد متقی باعث کاهش کجروی در افراد می‌شود (نظریه ساترلند، و هیرشی)، همچنین پایبندی بیشتر به اهداف فرهنگی و وسایل نهادی شده رسیدن به آن‌ها عدم تعادل بین اهداف و وسایل را کاهش می‌دهد و این‌ها باعث کاهش احتمال کجروی می‌شود (نظریه آنومی مرتون).

**\* فرضیه پنجم** که به بررسی رابطه بین عدم برنامه ریزی و اجرای صحیح سیاست‌های اجتماعی و اقتصادی و گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی می‌پردازد. با توجه به ضریب همبستگی اسپیرمن  $0/300$  و سطح معنی‌داری  $0/000$  معنی‌دار می‌باشد نتایج این پژوهش با نتایج پژوهش آقا بخشی تا حد زیادی هماهنگ و همسو می‌باشد.



بررسی عوامل مؤثر بر گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی در بین دانشجویان پسر دانشکده علوم انسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمان در نیم سال اول ۹۴

**\* فرضیه ششم** پژوهش که به بررسی رابطه بین ناکامی افراد و گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی پرداخته با توجه به ضریب همبستگی اسپیرمن  $0/377$  و سطح معنی‌داری  $0/000$  رابطه معنی‌دار می‌باشد. بنابراین فرضیه شماره ششم مبنی بر اینکه به نظر می‌رسد بین عدم برنامه ریزی و اجرای صحیح سیاست های اجتماعی و اقتصادی و گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی رابطه وجود دارد، تأیید می‌شود. نتایج این پژوهش با نتایج پژوهش بوله‌ری (۱۳۸۲) تا حدی همسو می‌باشد. در مدل سازگاری همان طور که در رویکرد انزوای طلبی دیده می‌شود، فرد هویت و زندگی معتادی را با وجود رنج و بیماری آن، بی هویتی ترجیح می‌دهد. به نظر الکساندر، شخصی که در هماهنگی با دیگران و ساختار اجتماعی موفق است، در معرض خطر وابستگی به مواد مخدر قرار نمی‌گیرد.

#### **محدودیت‌های پژوهش**

پژوهشگران در تحقیقات علمی همواره با محدودیت‌هایی مواجه هستند که از عمده ترین آن عدم دسترسی به آمار و اطلاعات موثق و عدم همکاری مسئولان مربوطه است. در این زمینه مشکلاتی وجود دارد که موجب شده خدمات تحقیقاتی از قبیل دسترسی به کتب، مجلات، آمار و بانک های اطلاعاتی به راحتی ممکن نباشد. بخشی از این مشکل ناشی از فقدان یا کمبود هر یک از خدمات تحقیقات فوق است و از سوی دیگر عدم باور به نتایج مطالعات که در نتیجه افراد و موسسات بنوعی از انتقال یافته‌های خویش به دیگران خودداری می‌کنند. از سوی دیگر متغیرهای ناخواسته که ممکن است حاصل طرحها و روش‌های ویژه ای باشند که در تحقیق بکارگرفته می‌شوند، غالباً به گونه‌های مختلف، اعتبار درونی و بیرونی تحقیق را به مخاطره می‌اندازند. باید آگاه بود که در تحقیقات علوم اجتماعی، کنترل یا حذف کامل این نوع عوامل غیر ممکن است. اما به هر حال سعی پژوهشگران بر آن است که این عوامل را حد الامکان پیش بینی، شناسایی و کلیه الزامات را به منظور کاهش آنها بکار گیرند. از جمله موارد محدود کننده این پژوهش عبارتند از:

کمبود و یا فقدان منابع علمی و گزارشات رسمی معتبر و قابل دسترسی و استفاده منابع علمی محدودی در این زمینه که به طور مستقیم به موضوع مورد مطالعه و تحقیق مربوط باشد.

#### **پیشنهادها و راهکارها**

✓ با توجه به یافته های پژوهش به خانواده ها و مخصوصاً والدین پیشنهاد می شود زمینه های اختلاف و تضاد بین آن ها کاهش یابد و سعی شود محیط خانواده را به محیطی امن و سرشار از آرامش تبدیل کنند.

✓ با توجه به اهمیت ارتباطات و معاشرت ها به خانواده ها پیشنهاد می شود تا بر دوستان فرزندان خود کنترل بیشتری داشته باشند.

- ✓ به مسئولین تاکید می شود تا با اجرای برنامه ای پیش گیرانه، تلاش نمایند تا ورود مواد مخدر در جامعه را کاهش داده و از ورود آن به کشور جلوگیری جدی تری گردد.
- ✓ به خانواده ها توصیه می شود بر روی فرزندان نظارت بیشتری داشته و به ویژه بر هزینه ها و امور مالی و اقتصادی آنها کنترل داشته باشند.
- ✓ از آنجایی که عدم برنامه ریزی صحیح دولت در جامعه مسائل و مشکلات بسیاری به بار می آورد، پیشنهاد می شود دولت از مشاورین خبره و از جامعه شناسان و اندیشمندان برای رفع این گونه مشکلات جامعه بهره گیرند.
- ✓ پیشنهاد می شود از طریق رسانه ها و برگزاری همایش ها آسیب ها و مضرات مواد مخدر صنعتی بیشتر تبیین و تشریح گردد.
- ✓ پیشنهاد می شود مراکز مشاوره گسترش یابد و فرهنگ مراجعه به روان شناس و مشاوران ارتقاء یابد تا جوانان، حل مشکلات خود را در مصرف و گرایش به استعمال مواد مخدر نبینند.

#### منابع و مأخذ

۱. آبادنیک، ه. (۱۳۸۴). مواد مخدر نگاهی اجتماعی، مترجمان: محمدعلی ذکریایی و دیگران، تهران، انتشارات جامعه و فرهنگ.
۲. آقابخشی، ح. ا. (۱۳۷۵). رویکرد مددکاری در زمینه اثرات اعتیاد بر نظام خانواده. معاونت پژوهشی دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی.
۳. آقابخشی، ح. ا. (۱۳۸۸). اعتیاد و آسیب شناسی خانواده. تهران، انتشارات دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی.
۴. بی، ارل. (۱۳۸۷). روش های تحقیق در علوم اجتماعی، ترجمه رضا فاضل، چاپ پنجم. تهران: انتشارات سمت.
۵. بیکر، ترز ال (۱۳۷۷) نحوه انجام تحقیقات اجتماعی، ترجمه هوشنگ نایی، تهران: انتشارات روش.
۶. دواس، دی ای (۱۳۷۶) پیمایش در تحقیقات اجتماعی، ترجمه هوشنگ نایی، تهران: نشر نی.
۷. رفیع پور، ف. (۱۳۸۴). کند و کاوها و پنداشته ها. تهران، انتشارات کیان مهر، چاپ سوم.
۸. ریتزر، جورج (۱۳۹۲)، نظریه جامعه شناسی در دوران معاصر، ترجمه محسن ثلاثی تهران: انتشارات علمی.
۹. ساروخانی، باقر. (۱۳۸۴). روش های تحقیق در علوم اجتماعی، تهران، انتشارات مطالعات فرهنگی، چاپ پنجم.

بررسی عوامل مؤثر بر گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی در بین دانشجویان پسر دانشکده علوم انسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمان در نیم سال اول ۹۴

۱۰. صدیق سروستانی، ر. (۱۳۸۳). آسیب شناسی اجتماعی، تهران، انتشارات سمت، چاپ دوم.
۱۱. گیدنز، آ. (۱۳۸۶). جامعه شناسی، ترجمه منوچهر صبوری، تهران، نشر نی، چاپ نوزدهم، ۱۳۸۶.
۱۲. لیتری، س؛ دن جی، م (۱۳۹۳). نظریه های سوء مصرف مواد مخدر، مترجم: محمدعلی ذکریایی، محمد رضایی. تهران، انتشارات جامعه و فرهنگ.
۱۳. ممتاز، فریده (۱۳۹۱) انحرافات اجتماعی: نظریه ها و دیدگاه ها، تهران: شرکت سهامی انتشار.

**مقالات و پایان نامه ها:**

۱۴. خالقی، ع، صیادی ا، ناظرمحمد. "بررسی میزان فراوانی مصرف داروهای اعصاب و روان و مواد مخدر در دانشجویان دانشکده پزشکی رفسنجان در سال ۱۳۸۱. سومین همایش سراسری اعتیاد، یزد، ۱۳۸۳، ص ۲۲۱.
۱۵. سراج زاده، س و فیضی، ا (۱۳۸۶) "بررسی وضعیت مصرف مواد مخدر و مشروبات الکلی در بین دانشجویان: پژوهشی پیمایشی از دانشگاه های دولتی تحت پوشش وزارت علوم در سال تحصیلی ۱۳۸۲-۱۳۸۱"، فصلنامه رفاه اجتماعی، سال هفتم، شماره ۲.
۱۶. سراج زاده، س (۱۳۸۳) "نیمه پنهان: گزارش دانش آموزان تهرانی از کجرفتاری های اجتماعی و دلالت های آن برای مدیریت فرهنگی"، پژوهشنامه علوم انسانی: ویژه نامه جامعه شناسی، شماره ۴۱ و ۴۲: ۵۳-۸۴.
۱۷. کوثری، م. (۱۳۸۲). آنتومی اجتماعی و اعتیاد به موادمخدر. فصلنامه اعتیادپژوهی شماره ۵.
۱۸. فروتنی، م "بررسی میزان آگاهی از اعتیاد در دانشجویان شهرستان لارستان در سال ۱۳۸۲. سومین همایش سراسری اعتیاد، یزد، بهمن ۱۳۸۳، ص ۲۱۸.
۱۹. موسی نژاد، ع. (۱۳۷۶). بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر گرایش پسران نوجوان به مواد اعتیادآور. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه اصفهان.
۲۰. مولوی، پ. (۱۳۸۳). بررسی عوامل مؤثر در گرایش جوانان به مصرف مواد مخدر، فصلنامه اصول بهداشت روانی، شماره ۲۱.
۲۱. نائیجی، م. ع. (۱۳۸۴). اعتیاد دانشجویان و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن. رساله دکتری دانشگاه تهران.

۲۲-Gravett S.Coping with prison a guide to practitioners on the realities of imprisonment. 1999:166.

- ۲۳ -Wagner J timothy. smoking behavior of nurses in western newyork, nursing research;1985;34:58-60.
- ۲۴ -Williams's terry. The cocaine kids the inside story of a teen age drug ring. Reading, M.A. Pereseus Books, 1990.
- ۲۵-Brounstein PJ, Hatry HP, Altschuler DM. Substance use and delinquency among inner city males. Washington D.C. urban institute; 1990:10.
- ۲۶-Boyle MH, Sanford M, Szatmari P.familial influences on substance use by adolescents and young adults. Public health 2001; 92:206-209.
- ۲۷-Merton, R. K. (1968). Social circular and social theory, NY: the free press.
- ۲۸-Baumeister, S. E. & Tossmann P. (2005) Association between early onset of cigarette, alcohol and cannabis use and later drug use paterns: an analysis of a survey in European Metropolises, European Addiction Research, Vol. 11, Pp. 92-98.
- ۲۹-Davis, Nanette J. and Clarice Stasz (1990) Social Control of Deviance: A Critical Perspective, New York: McGraw-Hill.
- ۳۰-Durkheim, Emile (1984) The Division of Labour in Society translated by W.D. Halls, Basingstoke: MacMillan.
- ۳۱-Healthcole, Frank (1981) "Social DisorganisationTheories" in Mike Fitzgerald, et al. Crime & Society, London: Routledge & Kegan Paul.
- ۳۲-Hirschi, Travis (1969) Causes of Delinquency, Berkeley: University of California Press.
- ۳۳-Preston, Pamela and Goodfellow, Marianne (2006) cohort comparisons: social learning explanations for alcohol use among adolescents and older adults, Addictive Behaviors, in Press.
- ۳۴-Merton, Robert K. (1980) "Social Structure and Anomie" in Traub, Sturat H. & Little Craig B (eds.) Theories of Deviance, New York: F. E. Peacock.
- ۳۵-Plant, Martin (1995) "Why People Use Drugs?", in Isdd, Drugs: Your Questions Answered, London: Institute for the Study if Drug Dependence, Pp. 22-32.
- ۳۶-South, Nigel (1995) "Drugs: Contorl, Crime, and Criminological Studies", in Mike Maguire et al., The Oxford Handbook of Criminology, Oxford: Oxford University Press.
- ۳۷-Sutherland, Edwin H. and Donald R. Cressey (1978) Criminology, US: J. B. Lippincott.
- ۳۸-Taylor, Ian et al. (1973) The New Criminology For a Social Theory of Deviance, London: Routledge & Kegan Paul.